

Ryszard F. Sadowski

"Persons and bodies : a constitution view", Lynne Rudder Baker, New York 2000 : [recenzja]

Studia Philosophiae Christianae 39/1, 237-241

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Levy, dokonując analizy filozofii organizmu Jonasa, nie zauważył faktu, iż tak silnie akcentując metabolizm, Jonas zupełnie pominął prokreację. Wydaje się to być znaczącym brakiem w każdej filozofii organizmu. Sytuacja ta dziwi tym bardziej, że koncepcja Jonasa tak mocno akcentuje swoje skierowanie ku życiu.

Mocno dyskusyjną tezę autora jest stwierdzenie, iż dorobek Hansa Jonasa jest ważniejszy dla filozofii XX w. od dokonań Ludwika Wittgensteina czy Martina Heideggera. Z całą pewnością wnosi on wiele ciekawych idei i ubogaca naszą kulturę, a szczególnie spojrzenie na przyrodę i kwestie ekologiczne. Wpływ, jaki wywarł Jonas, przynajmniej dotychczas, wydaje się jednak nieporównywalny z tym, czego dokonali Wittgenstein czy Heidegger.

Autor w swoim zamierzeniu pragnął syntetycznie przedstawić dorobek intelektualny Jonasa oraz dokonać wstępnej jego analizy. Wydaje się, że cel ten został zrealizowany. Niewątpliwą zasługą Davida Levy'ego jest przybliżenie poglądów tego filozofa i zebranie w jednej pracy podstawowych wyników jego badań. Z całą pewnością przyczyni się do lepszego poznania i spopularyzowania dorobku Hansa Jonasa.

Ryszard F. Sadowski

Wydział Nauk Historycznych i Społecznych UKSW

Lynne Rudder Baker, *Persons and Bodies. A Constitution View*, Cambridge University Press, New York 2000, ss. 233.

Ożywieniu dyskusji na temat problemu ciała i umysłu sprzyjają liczne publikacje. Stanowią one podsumowanie dotychczasowego stanu wiedzy na ten temat oraz wyznaczają nowe perspektywy poznawcze. Ilustracją tej sytuacji jest książka Lynne Rudder Baker, która włącza się w dyskusję i przedstawia nową próbę ujęcia tego zagadnienia. Baker jest profesorem filozofii na University of Massachusetts w Amherst w Stanach Zjednoczonych, jest także autorką *Explaining Attitudes: A Practical Approach to the Mind* oraz *Saving Belief: A Critique of Physicalism*.

Persons and Bodies składa się z trzech części, a w skład każdej z nich wchodzi trzy rozdziały. Książka rozpoczyna się krótkim wstępem, w którym autorka prezentuje pola swoich zainteresowań filozoficznych. Część pierwsza zatytułowana *Tło Metafizyczne* za-

wiera następujące rozdziały: rozdział pierwszy *Osoby w świecie materialnym*; drugi – *Sama idea constitution*; oraz trzeci – *Perspektywa pierwszej osoby*. Pierwsze trzy rozdziały, a szczególnie rozdział drugi i trzeci, mają charakter wprowadzający. Ich celem jest sprecyzowanie języka i wyjaśnienie takich pojęć, jak *constitution* oraz *perspektywa pierwszej osoby*. Zgodnie z sugestią autorki, czytelnik o dobrej intuicji i zorientowany w tematyce może pominąć te rozdziały.

Constitution, w rozumieniu autorki, jest relacją w wielu sprawach podobną do relacji identyczności, różniącą się jednak od identyczności w rozumieniu Leibniza. L. R. Baker tłumaczy tę relację na przykładzie rzeźby i marmuru, który ją stanowi. Posługując się przykładem Dawida wyrzeźbionego przez Michała Anioła, stwierdza, że Dawid jest wspaniałą rzeźbą złożoną z konkretnego bloku marmuru. Dawid (rzeźba, dzieło sztuki) nie jest jednak identyczny z marmurem. Jeśli Dawid i marmur byłiby identyczni, wówczas zgodnie z prawem Leibniza każda własność, która przysługuje jednemu z nich, musi przysługiwać drugiemu, i odwrotnie. Jakkolwiek możemy sobie wyobrazić, że blok marmuru mógłby istnieć w świecie pozbawionym sztuki, w którym nie przysługiwałaby mu własność bycia rzeźbą. Trudno jednak zgodzić się, by mógł istnieć Dawid nie będący rzeźbą. Widać więc, że nie jest to prosta identyczność. Z drugiej zaś strony Dawid i blok marmuru nie są bytami istniejącymi niezależnie od siebie. Dawid i blok marmuru mają wiele cech wspólnych: od roku 1504 mają ten sam kształt, wagę, kolor, zapach... Podobieństwo, które tu występuje, nie jest przypadkowe, ponieważ Dawid nie może istnieć niezależnie od bloku marmuru. Dawid nie jest ani identyczny, ani niezależny od marmuru go stanowiącego – relację między Dawidem i marmurem autorka nazywa *constitution*. L. Baker stwierdza, że relacja *constitution* jest relacją asymetryczną, tzn. marmur konstytuuje Dawida, lecz Dawid nie konstytuuje marmuru. *Constitution* jest relacją występującą pomiędzy indywidualnymi bytami (nie mogą nimi być własności), tak więc różni się ona od superwentyzmu.

W rozdziale trzecim autorka wyjaśnia, czym jest *perspektywa pierwszej osoby*, oraz wskazuje, że wśród znanych organizmów żywych jedynie człowiek posiada taką cechę. L. Baker twierdzi, że byty świadome stają się samoświadome dzięki perspektywie pierwszej osoby, tzn. perspektywie, w której ktoś postrzega siebie samego jako jednostkę różną od wszystkiego, co istnieje. Nie wszystkie jednak byty świadome posiadają taką zdolność. Autorka rozróżnia słabe i moc-

ne przejawy perspektywy pierwszej osoby. W jej opinii tylko te byty, które posiadają silną wersję zjawiska pierwszej osoby, są zdolne do perspektywy pierwszej osoby. Zwierzęta na pewnych poziomach rozwoju posiadają przekonania i pragnienia, ale nie posiadają *koncepcji* przekonań czy pragnień, czy samych siebie jako podmiotów czy nosicieli pragnień i przekonań. Posiąść perspektywę pierwszej osoby, to być zdolnym do konceptualizacji różnicy między sobą a resztą świata. Nie jest to zwykła świadomość „ja”, ale raczej zdolność do posiadania świadomości, że ja mam świadomość swojego „ja”.

Część druga zatytułowana *Wyjaśnienie constitution view* składa się z następujących rozdziałów: rozdział czwarty *Constitution view osoby ludzkiej*; piąty – *Tożsamość osoby w czasie*; oraz szósty – *Doniosłość bycia osobą*. W rozdziale czwartym autorka stosuje relację *constitution* do wyjaśnienia wzajemnego stosunku, jaki zachodzi pomiędzy osobą a jej ciałem. W rozumieniu *constitution view*, tym, co czyni osobę ludzką osobą, jest zdolność do perspektywy pierwszej osoby. Rozdział piąty prezentuje dyskusję nad zagadnieniem tożsamości osoby wraz z upływem czasu. Autorka porównuje tu *constitution view* oraz inne koncepcje filozoficzne na temat tego zagadnienia. Baker, przedstawiając różne próby odpowiedzi na pytanie o identyfikację osoby w czasie, analizuje słabe i mocne strony tych stanowisk oraz prezentuje swoje kryterium tożsamości osoby w czasie – posiadanie tej samej perspektywy pierwszej osoby. Świadoma braków swej propozycji autorka wskazuje zalety, dzięki którym proponowane kryterium przewyższa wcześniejsze próby odpowiedzi. Rozdział szósty stara się wyjaśnić różnice leżące między osobami a bytami nie będącymi osobami, wspierając stanowisko, że osoby ludzkie, będąc organizmami zwierzęcymi, są jednak czymś ponad to.

Część trzecia zatytułowana *Obrona constitution view* zawiera następujące rozdziały: rozdział siódmy *Spójność idei material constitution*; ósmy – *Spójność constitution view osoby ludzkiej*; oraz dziewiąty – *Na rzecz constitution view*. Rozdział siódmy pogłębia rozumienie koncepcji osoby i ciała przez rozwinięcie obrony podstawowej idei *constitution* rozumianej odmiennie od relacji identyczności. Rozdział ósmy broni *constitution view* osoby ludzkiej wobec zarzutów ze strony innych stanowisk. Rozdział dziewiąty jest próbą wykazania wyższości *constitution view* wobec poglądów konkurencyjnych. Autorka wylicza zalety swojej koncepcji, która pozwala wyjaśnić relację osoby do jej ciała. Pogląd ten wskazuje na to, co jest

unikalne dla osoby w naszej ontologicznej różnicy względem innych bytów. *Constitution view* pozwala wyjaśnić fakt, iż pomimo tego, że różnimy się od zwierząt dzięki perspektywie pierwszej osoby, to jednak jesteśmy organizmami żywymi, w pełni należącymi do świata przyrody.

Recenzowana książka jest skierowana do wszystkich tych, których zajmuje filozofia umysłu, tak specjalistów, jak i zaawansowanych studentów filozofii, a także psychologów i przedstawicieli nauk kognitywnych. Wydaje się, zgodnie z zamysłem autorki, że wszyscy wspomniani powyżej czytelnicy znajdą tam interesujące ich tematy. Język i klarowność przeprowadzania wywodów z całą pewnością temu sprzyja. Pewną trudnością, na którą natkną się mniej zaawansowani czytelnicy, będą definicje i sposób argumentowania, które autorka przedstawiła w sposób formalny. Dla osób nie mających kontaktu z logiką może stanowić to pewien problem. Dla właściwego odczytania myśli autorki, a z całą pewnością dla uzyskania pewnych intuicji, co do wspomnianych definicji, pominięcie tych fragmentów nie wpłynie na zrozumienie zasadniczego przesłania tej książki.

Wydaje się, że pozostawienie w tym opracowaniu wyrażenia *constitution view* w oryginalnej wersji językowej jest korzystne dla zrozumienia tekstu. Polskie konotacje tego wyrażenia mogłyby utrudnić lekturę. Wprawdzie praca opatrzona jest przypisami, ale znacznym ułatwieniem dla czytelnika, szczególnie początkującego w dziedzinie filozofii umysłu, byłoby dołączenie literatury poszerzającej podejmowane treści. Kończący książkę indeks zawiera zasadniczo hasła imienne. Obecność większej ilości haseł tematycznych byłaby bardzo pomocna.

Pewną niekonsekwencją jest stwierdzenie autorki, że pominięcie pierwszych trzech rozdziałów nie wpłynie istotnie na zrozumienie książki, co jest wątpliwe, jeśli chodzi o rozdział drugi, w którym przedstawiona jest definicja relacji *constitution* – zasadniczej dla pełnego zrozumienia przesłania książki.

Wydaje się, że jednym z głównych powodów przedstawienia koncepcji *constitution view* była próba rzucenia światła na problem ciała i umysłu. Autorka, zastępując pytanie o relację pomiędzy ciałem a umysłem, pytaniem o relację między ciałem a osobą, zdaje się jedynie przenieść niewiadome na inny grunt. Można zatem stwierdzić, że rację ma Michael B. Burke, który zauważa, że w ostatnich dekadach pojawiło się wiele koncepcji odrzucających dualizm ciała

i umysłu, by zastąpić go zaraz dualizmem ciała i osoby.¹ W koncepcjach tych odrzuca się stary dualizm, by zastąpić go nowym, próbując relatywizować relację identyczności lub zmieniać metafizykę ukrytą w potocznym sposobie myślenia. Można mieć wrażenie, że Lynne Rudder Baker, deklarująca się na łamach swej książki jako ontologiczna pluralistka materialistyczna, książką *Persons and Bodies* potwierdza spostrzeżenie Burke.

Z całą pewnością książka jest interesującą próbą spojrzenia na temat człowieka jako osoby. Otwiera nowe perspektywy, definiuje relację *constitution* oraz dostarcza kryterium perspektywy pierwszej osoby. Może być cennym źródłem informacji dla ludzi zainteresowanych tą tematyką. Dla polskiego czytelnika, przy zauważalnym niedostatku publikacji z zakresu filozofii umysłu, może stanowić okazję do zetknięcia się z problemami, jakie niesie ze sobą ta gałąź filozofii.

Ryszard F. Sadowski

Wydział Nauk Historycznych i Społecznych UKSW

Roman Darowski, *Filozofia człowieka. Zarys problematyki. Antologia tekstów*, Wydawnictwo WAM, Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna Ignatianum, Kraków 2002³, ss. 276.

Książka Romana Darowskiego pt.: *Filozofia człowieka. Zarys problematyki. Antologia tekstów* jest pracą popularyzującą filozofię człowieka i zarazem jej propedeutyką. Jest to trzecie rozszerzone wydanie, dwa razy większe od poprzednich edycji. W wydaniu tym autor dodaje rozdział o postmodernizmie i rozdziały pt.: *Być i mieć, Człowiek istotą religijną*, a także *Antologię tekstów*.

R. Darowski stosuje metodę opisową, co w tym przypadku jest równoznaczne z przyjęciem liniowego układu przyczyn i skutków, oraz analizę historyczną. W związku z tym autor nie opowiada się za którąś ze współczesnych szkół filozoficznych, lecz w swojej książce łączy je ze sobą. W jego pracy możemy odnaleźć paradygmaty: tomizmu tradycyjnego i egzystencjalnego (w wersji M.A. Krapca),

¹ Por. M. B. Burke, *Persons and bodies: How to avoid the new dualism*, *American Philosophical Quarterly* 34(1997)4, 457-467.